

MAGYAR-LENGYEL

SZABADSÁG INTÉZETE

„Vitéz s bátor mindkettője,
Áldás szálljon mindkettőre.”

MAGYAR-LENGYEL
SZABADSÁG INTÉZETE

„Vitéz s bátor mindkettője,
Áldás szálljon mindkettőre”.

“Two Great Peoples – the People of Poland and Hungary”

*Magyarország és Lengyelország együttes megjelenése az amerikai politikai
gondolkodásban, 1776–1989*

Bevezetés

2026-ban az Egyesült Államok fennállásának 250. évfordulóját ünnepli, amely jó alkalmat kínál a Magyar–Lengyel Szabadság Intézetének, hogy áttekintse a magyar és a lengyel szabadsághagyomány amerikai kapcsolódási pontjait.

„Egy olyan év végéhez közeledünk, amelyre a jövő nemzedékei fordulópontként fognak emlékezni: olyan évként, amikor két nagy nép – Lengyelország és Magyarország népe – bátor és merész fellépése felemelte és cselekvésre ösztönözte az emberi szellemet.” E szavak kíséretében írta alá George H. W. Bush amerikai elnök 1989. november 28-án a Support for East European Democracy (SEED) Act elnevezésű törvényt.¹ A törvény Magyarország és Lengyelország demokráciába vezető politikai és gazdasági átmenetét kívánta támogatni, a két országot pedig következetesen egymás mellett nevezte meg.

A SEED Act jól példázza, hogy a magyar–lengyel összetartozás nemcsak e két nemzet történeti emlékezetében jelenik meg. Visszatérő elemként felismerhető az Egyesült Államok politikai gondolkodásában is, amely rendszeresen ugyanannak a szabadság- és önrendelkezési törekvésnek a megnyilvánulásaként értelmezte a magyar és a lengyel ügyet, amely az alapját képezte az Egyesült Államok saját állami berendezkedésének is.

Bár a SEED Act végleges címe általánosságban utalt Kelet-Európa demokratikus átalakulására, a törvényalkotás során még kifejezetten a két országra fókuszált: „Polish and Hungarian Democracy Initiative of 1989” volt a törvényjavaslat eredeti címe. Ez a magyar és lengyel fókusz pedig megmaradt a végleges törvény tartalmában is.² A Kongresszus nem egyszerűen két támogatandó államot nevezett meg: közös jogi keretet teremtett két olyan

¹ George H. W. Bush, „Statement on Signing the Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989”, 1989. november 28. Az eredeti szöveg szerint: „We are nearing the end of a year that future generations will remember as a watershed, a year when the human spirit was lifted and spurred on by the bold and courageous actions of two great peoples—the people of Poland and Hungary.” Saját fordítás. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. július 11., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/statement-signing-the-support-for-east-european-democracy-seed-act-1989>.

² Egyesült Államok Kongresszusa, Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989, Public Law 101–179, 103 Stat. 1298, 1989. november 28. A törvény teljes címe szerint célja „a politikai demokrácia és a gazdasági pluralizmus előmozdítása Lengyelországban és Magyarországon” volt. GovInfo, hozzáférés: 2026. július 11., <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-13908/pdf/COMPS-13908.pdf>.

ország számára, amelynek átalakulását a térség egésze szempontjából jelentősnek tekintette.

A SEED Act közvetlen politikai előzménye Bush 1989. júliusi varsói és budapesti látogatása volt, ahonnan az amerikai elnök a párizsi G7 gazdasági csúcstalálkozóra repült, hogy ott, egyebek mellett összehangolt nyugati támogatást kezdeményezzen a két ország reformjaihoz. Ez a körút is világossá tette, hogy Washington a magyar és lengyel átmenetet közös regionális jelentőségű folyamatként kezeli.

A magyar és a lengyel szabadságért, illetve önrendelkezésért folytatott küzdelem nem 1989-ben jelent meg először együtt az amerikai politikai gondolkodásban. A két nemzet ügye sorsfordító történelmi pillanatokban rendre egymás mellett került az amerikai figyelem középpontjába. Dwight D. Eisenhower 1956-ban együtt beszélt a lengyel októberrel és a magyar forradalomról, közös lényegüket a nemzeti függetlenséghez és a saját kormány megválasztásához való jogban jelölve meg. A XIX. században pedig az 1830–1831-es lengyel felkelés és az 1848–1849-es magyar szabadságharc váltott ki hasonló amerikai rokonszenvet.

E rokonszenv egyik történeti előzménye az volt, hogy később híressé váló lengyel és magyar tisztek is részt vettek az amerikai függetlenség kivívásában. Ennél is fontosabb azonban, hogy a fiatal amerikai köztársaság különös figyelemmel kísérte azokat az európai küzdelmeket, amelyekben valamely politikai közösség elnyomó vagy idegen hatalommal szemben követelte önrendelkezését és alkotmányos szabadságát – vagyis ugyanazokat az értékeket, amelyekre az Egyesült Államok saját politikai berendezkedése is épült.

E tanulmány ezt a visszatérő amerikai értelmezési mintát tekinti át vázlatosan. A két ország ügye akkor került együtt az amerikai figyelem középpontjába, amikor Magyarország és Lengyelország szabadságáért, nemzeti önrendelkezéséért és alkotmányos intézményeiért lépett fel. Nem vállalkozik e hagyomány valamennyi megnyilvánulásának feltárására, hanem azokat a leglátványosabb történelmi csomópontokat vizsgálja, amelyekben a magyar és a lengyel szabadság ügye együtt jelent meg az amerikai politikai gondolkodásban. A SEED Act ennek a politikai hagyománynak az egyik legtisztább jogi és intézményi megnyilvánulása volt.

I. A SEED Act: Magyarország és Lengyelország közös politikai kategóriája

Az Egyesült Államok Kongresszusa által 1989 őszén elfogadott SEED Act túlmutatott egy hagyományos segélyprogramon. A pénzügyi támogatás mellett a demokratikus intézmények és a politikai pluralizmus megszilárdítását, a szabad és tisztességes választásokon alapuló képviseleti rendszer, a független igazságszolgáltatás és a szabad sajtó kialakítását, továbbá a piacgazdasági átmenetet, a privatizációt, a magántulajdont, a vállalkozást és a szabad kereskedelmet támogatta. Ennek érdekében adósságkezelési, mezőgazdasági és műszaki programokat, szakmai képzéseket, kereskedelmi kedvezményeket, oktatási és kulturális csereprogramokat, valamint sajtóprogramokat irányzott elő.³

A magánszektor fejlesztésére létrehozott lengyel–amerikai és magyar–amerikai vállalkozási alapok számára összesen 300 millió dollár felhasználását engedélyezte: 240 milliót a lengyel, 60 milliót a magyar alap részére.⁴ A törvény sajátossága azonban nem elsősorban a támogatás nagyságában, hanem abban állt, hogy a jogalkotó Lengyelországot és Magyarországot ugyanazon történelmi folyamat két meghatározó szereplőjeként kezelte. Ez a szemlélet már a jogalkotási folyamat kezdetén megjelent. A Képviselőház elé beterjesztett törvényjavaslat címe még kifejezetten „Polish and Hungarian Democracy Initiative of 1989” volt.⁵ A Kongresszus nem általában a kelet-európai demokratizálódást nevezte meg, hanem két országot emelt ki, és közös jogi keretet alkotott számukra. A javaslat célja „a politikai demokrácia és a gazdasági pluralizmus előmozdítása Lengyelországban és Magyarországon”, a két nemzet támogatása „egy kritikus átmeneti

³ Egyesült Államok Kongresszusa, Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989, Public Law 101–179, 103 Stat. 1298, 1989. november 28. GovInfo, hozzáférés: 2026. július 13., <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-13908/pdf/COMPS-13908.pdf>.

⁴ Egyesült Államok Kongresszusa, Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989, 201–203. §. GovInfo, hozzáférés: 2026. július 13., <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-13908/pdf/COMPS-13908.pdf>.

⁵ H.R. 3402, 101. Kongresszus, „Polish and Hungarian Democracy Initiative of 1989”, beterjesztve 1989. szeptember 21-én. Congress.gov, hozzáférés: 2026. július 13., <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/house-bill/3402>.

időszakban”, valamint a magánszektor, a munkaerőpiaci reformok és a demokratikus intézmények fejlesztése volt.

Bár a végleges cím Support for East European Democracy Actre változott, ez nem jelentett tartalmi fordulatot. A Képviselőház és a Szenátus egyeztető bizottságának jelentése megőrizte a két országra épülő szerkezetet és az eredeti célmeghatározást.⁶ A törvény szinte valamennyi jelentős programja ugyanazt a párosítást alkalmazta:

- „Structural Adjustment in Poland and Hungary”
- „Enterprise Funds for Poland and Hungary”
- „Labor Market Transition in Poland and Hungary”
- „Peace Corps Programs in Poland and Hungary”
- „Educational Exchanges with Poland and Hungary”
- „Poland–Hungary Scholarship Partnership”
- „Export–Import Bank for Poland and Hungary”

Lengyelország és Magyarország ilyen következetes együtt említése jogtechnikailag nem volt szükségszerű. A Kongresszus általános felhatalmazást is adhatott volna a kelet-közép-európai államok támogatására, vagy külön törvényeket alkothatott volna. Ehelyett a két országot ugyanazon rendelkezések címzettjeivé tette, azonos intézményekhez, programokhoz és demokratikus célokhoz kapcsolva őket. Más államokat az eredeti, 1989-ben elfogadott szöveg csak említésszerűen vagy általános regionális összefüggésben nevezett meg.⁷ A kézenfekvő magyarázat az, hogy 1989-ben Lengyelország és Magyarország jutott a legmesszebbre a békés rendszerváltozás útján. A két ország együttes kezelése ugyanakkor egy régebbi amerikai történeti és politikai értelmezési hagyományba is illeszkedett. A törvény közvetlen előzményét Bush varsói és budapesti látogatása adta,

⁶ United States Senate Committee on Finance, „Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989”, Conference Report 101–377, 1989. november 17. Hozzáférés: 2026. július 17., <https://www.finance.senate.gov/download/1989/11/17/support-for-east-european-democracy-seed-act-of-1989-report-101-377>.

⁷ Egyesült Államok Kongresszusa, Support for East European Democracy (SEED) Act of 1989. GovInfo, hozzáférés: 2026. július 13., <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-103/pdf/STATUTE-103-Pg1298.pdf>.

amely már a SEED Act elfogadása előtt közös amerikai programként fogalmazta meg a két ország támogatását.

II. George H. W. Bush 1989-es varsói és budapesti látogatása

George H. W. Bush 1989. július 6-án, a párizsi gazdasági csúcstalálkozót előkészítő sajtótájékoztatón is következetesen együtt beszélt Lengyelországról és Magyarországról:

„A párizsi gazdasági csúcstalálkozón tett erőfeszítéseink ugyanolyan döntő jelentőségűek [...], ezért javaslatokat fogunk tenni arra, miként működhetünk együtt Lengyelország és Magyarország gazdasági talpra állásának és demokratikus átalakulásának elősegítésében.”⁸

Az amerikai elnök a demokratikus átalakulást nem tekintette kizárólag kormányzati feladatnak. Elutazása előtt a Fehér Házba hívta az amerikai üzleti élet, a szakszervezetek, különböző oktatási intézmények és alapítványok képviselőit, arra kérve őket, hogy kereskedelmi, befektetési, oktatási és társadalmi kapcsolatokkal segítsék a magyar és a lengyel reformokat.⁹

Bush július 9-én érkezett Lengyelországba, ahonnan 11-én utazott tovább Budapestre, majd július 13-án Magyarországról repült a párizsi csúcstalálkozóra.¹⁰ Az útvonal önmagában is politikai üzenetet hordozott: a kelet-közép-európai államok közül azt a két országot kereste fel, ahol a kommunista rendszer keretei között a legmesszebbre jutott a politikai és gazdasági átalakulás.

⁸ George Bush, „The President’s News Conference With Journalists From the Economic Summit Countries”, 1989. július 6. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. július 20., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-with-journalists-from-the-economic-summit-countries>.

⁹ George Bush, „Remarks at a White House Symposium on Eastern Europe”, 1989. július 6. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. július 26., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-white-house-symposium-eastern-europe>.

¹⁰ U.S. Department of State, Office of the Historian, „Travels of President George H. W. Bush”. Bush 1989. július 9–11. között Lengyelországban, július 11–13. között Magyarországon, július 13–17. között pedig Franciaországban tartózkodott. Hozzáférés: 2026. július 23., <https://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/bush-george-h-w>.

Július 10-én Bush a részben szabad választások után megalakult lengyel Nemzetgyűlés előtt mondott beszédet. A demokratikus átalakulást Lengyelország régi alkotmányos hagyományához kapcsolta, és közvetlen párhuzamot vont az 1791. május 3-i lengyel és az amerikai alkotmány között:

„Lengyelországot és az Egyesült Államokat – gyakran mondják – rokoni és kulturális kötelékek fűzik össze. Népeinket azonban az érzelmi kapcsolatoknál több köti egymáshoz. Az 1791. május 3-i alkotmány a szabadság és a demokratikus eszmék követésében kortársai és saját kora elé helyezte Lengyelországot, ahogyan az 1787-es amerikai alkotmány is új mércét állított az egyéni jogok védelmében.”¹¹

Bush ezzel a lengyel rendszerváltoztatást egy több évszázados alkotmányos történet folytatásaként mutatta be. A demokratikus átmenet nem pusztán a kommunista rendszer lebontását, hanem a képviselői intézményekre és a népakaratra épülő lengyel politikai hagyomány helyreállítását jelentette.

Az elnök Varsóból Budapestre utazott (ő volt az első hivatalban lévő amerikai elnök, aki Magyarországra látogatott). A zuhogó esőben egy emlékezetes mozdulattal kettétépte az előre megírt beszédét, és rögtönözött gondolatokat mondott a Kossuth téren összegyűlt tömegnek. A magyar közösségi emlékezet egyik emlékezetes pillanata, ahogyan a kabátját egy átázott idős asszonyra terítette.¹² Másnap, július 12-én a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen tartott nagyívű beszédet. Nagy Imre újratemetését és a Magyarországon végbemenő folyamatokat nem átmeneti engedményként értelmezte, hanem az ország európai politikai hagyományához való visszatérésként:

¹¹ George Bush, „Remarks to the Polish National Assembly in Warsaw”, 1989. július 10. Az eredeti szöveg szerint: „The May 3d Constitution of 1791 set Poland ahead of her peers, ahead of her time, in the pursuit of freedom and democratic ideas, just as our Constitution, the American Constitution of 1787, set new standards for protection of the rights of the individual.” Saját fordítás. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. július 26., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-polish-national-assembly-warsaw>.

¹² George Bush, „Remarks at the Welcoming Ceremony in Budapest”, 1989. július 11. A beszéd hivatalos átirata rögzíti, hogy Bush a Kossuth téren, a zuhogó esőben rögtönözve szólt az összegyűltekhöz. George H. W. Bush Presidential Library, hozzáférés: 2026. július 28., <https://www.bush41library.gov/digital-research-room/finding-aid/public-papers/remarks-welcoming-ceremony-budapest>. A kabát átadásáról lásd „Next Stop: Hungary”, The Washington Post, 1989. július 12., hozzáférés: 2026. július 28., <https://www.washingtonpost.com/archive/lifestyle/1989/07/12/next-stop-hungary/5f62792c-b929-4aa7-a7a6-a8f37b3fa3db/>.

„Nem lehet kétséges, hogy Magyarország nagy és történelmi változások küszöbén áll. Valódi alkotmányt alkottok, és a demokratikus, többpárti választások felé haladtok. [...] A magyar vezetők pedig a legnagyobb politikai bátorságról tesznek majd tanúbizonyságot: vállalják, hogy szabad választásokon alávegyék magukat a nép döntésének.”¹³

Bush szerint az alkotmányozás, a politikai pluralizmus és a szabad választások egymást feltételezték. Magyarországra nem kész demokráciaként, hanem olyan országgént tekintett, amely elindult az alkotmányos átalakulás útján, és ezért számíthatott az Egyesült Államok támogatására.

A párizsi csúcstalálkozón Bush összehangolt nyugati fellépést kezdeményezett Lengyelország és Magyarország érdekében. A csúcs utáni sajtótájékoztatóján pedig már arról számolhatott be, hogy a résztvevők egyetértettek a két ország reformfolyamatának közös támogatásában:

„Az Egyesült Államok a magyar és a lengyel reformmozgalom támogatásának szándékával érkezett a csúcstalálkozóra, amelyen egyetértés alakult ki a két ország érdekében szükséges összehangolt fellépést illetően.”¹⁴

A varsói és budapesti út tehát politikailag előkészítette azt a magyar–lengyel megközelítést, amely néhány hónappal később a SEED Actben nyert jogi formát. Ez a megközelítés ugyanakkor egy korábbi hagyományból is táplálkozott, amely már 1956-ban világosan megjelent.

¹³ George H. W. Bush, „Remarks to Students and Faculty at Karl Marx University in Budapest”, 1989. július 12. Az eredeti szöveg szerint: „There’s also no mistaking the fact that Hungary is at the threshold of great and historic change. You’re writing a real constitution, and you’re moving toward democratic, multiparty elections. [...] Hungarian leaders are going to show the ultimate political courage: the courage to submit to the choice of the people in free elections.” Saját fordítás. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. július 28., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-students-and-faculty-karl-marx-university-budapest>.

¹⁴ George Bush, „The President’s News Conference in Paris”, 1989. július 16. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. augusztus 3., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-paris>.

III. 1956: szabadság és önrendelkezés az amerikai politikai gondolkodásban

Az 1989-es amerikai politikai nyelvezet a magyar és a lengyel átalakulást már a modern demokrácia intézményeihez – az alkotmányossághoz, a többpárti választásokhoz és a politikai pluralizmushoz – kapcsolta. Ugyanez az összefüggés 1956-ban alapvetőbb fogalmakban jelent meg. Dwight D. Eisenhower és adminisztrációja mindkét nemzet törekvéseinek középpontjában a szabadságot és az önrendelkezést látta. Ezt a nemzeti függetlenség, az önrendelkezés és a személyes szabadság, illetve a szabadon választott kormányhoz való jog fogalmai fejezték ki.

Az 1956-os lengyel és magyar események összekapcsolását maga a magyar forradalom kirobbanása is indokolta. Az október 23-i budapesti tüntetés a lengyel nép melletti szolidaritási megmozdulásként indult, a tüntetők pedig Bem József szobrához vonultak. A tüntetők Magyarország függetlenségét, a szovjet csapatok kivonását, a politikai szabadságjogok helyreállítását és új kormány létrehozását követelték. Az amerikai diplomácia budapesti jelentése már aznap rögzítette a lengyel események iránti rokonszenvet és a nemzeti függetlenség követelését.¹⁵

Eisenhower éppen október 23-án, még a budapesti események kibontakozása előtt beszélt a lengyelországi változásokról. Úgy fogalmazott: „Egy olyan népet, mint a lengyel, amely egyszer már ismerte a szabadságot, nem lehet örökre megfosztani nemzeti függetlenségétől és személyes szabadságától.” Hozzátette, hogy ugyanez érvényes Kelet-Európa minden olyan népére, amely már megtapasztalta a függetlenséget és a szabadságot. Ebből általános elvet vezetett le: minden magát kormányozni képes népet megillet a jog, hogy szabad választás útján hatalomra kerülő, független kormány irányítsa.¹⁶

¹⁵ „Telegram From the Legation in Hungary to the Department of State”, Budapest, 1956. október 23. Foreign Relations of the United States, 1955–1957, Eastern Europe, XXV. kötet, 98. dokumentum. U.S. Department of State, Office of the Historian, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v25/d98>.

¹⁶ Dwight D. Eisenhower, beszéd a United Brotherhood of Carpenters and Joiners of America rendezvényén, Washington, 1956. október 23. Az eredeti szöveg szerint: „A people, like the Poles, who have once known freedom cannot be for always deprived of their national independence and of their personal liberty.” Saját fordítás. Foreign Relations of the United States, 1955–1957, Eastern Europe, XXV. kötet, 99. dokumentum. U.S. Department of State, Office of the Historian, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v25/d99>.

Amikor a magyarországi tiltakozás forradalommal alakult, Eisenhower már következetesen egymás mellett említette a két országot. Október 29-én így fogalmazott: „Amikor az óceánon túlra tekintünk, és látjuk Lengyelországot és Magyarországot, akkor olyan embereket látunk, akik annyira elkötelezettek az emberi jogok, az emberi méltóság, a szabadság és függetlenség mellett, hogy életüket is hajlandók feláldozni értük.”¹⁷

Október 31-i rádió- és televíziós beszédében a két eseményt ugyanazon történelmi folyamat eltérő megnyilvánulásaként mutatta be. Lengyelországban a nép „büszke és elpusztíthatatlan szabadságszeretete” békés átmenetet kényszerített ki egy olyan kormány megalakulása érdekében, amely reményei szerint valóban a lengyel népet szolgálja. Magyarországon az emberek életüket ajánlották fel azért, hogy megszabaduljanak az idegen uralomtól, és elnyerjék a „teljes és szabad nemzeti létet”. Az Egyesült Államok célját így foglalta össze: „egyetlen törekvésünk, hogy szabadok legyenek – saját magukért és a szabadság ügyéért”.¹⁸

A magyar–lengyel párosítás Eisenhower november 1-jei philadelphiai beszédében jelent meg a legtömörebben:

„Kelet-Európában láttuk, amint a szabadság szelleme gyorsan és ellenállhatatlanul tör át a sötétségen. Lengyelország és Magyarország népe – történelmükhöz méltó bátorsággal – életét ajánlotta fel azért, hogy szabadságban élhessen.”¹⁹

Az Egyesült Államok tehát a két nép szabadságát tekintette önmagában védendő értéknek.

A lengyel és a magyar fellépést nem két elszigetelt esetként, hanem a szabadságvágy közös kelet-európai megnyilvánulásaként ragadta meg.

¹⁷ Dwight D. Eisenhower, „Address at the Imeson Field Airport, Jacksonville, Florida”, 1956. október 29. Az eredeti szöveg szerint: „We look today across the seas, and we see Poland and Hungary—we see people so dedicated to the idea of man’s rights, to man’s dignity, to his freedom, his liberty, that they are willing to die.” Saját fordítás. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-imeson-field-airport-jacksonville-florida>.

¹⁸ Dwight D. Eisenhower, „Radio and Television Report to the American People on the Developments in Eastern Europe and the Middle East”, 1956. október 31. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/radio-and-television-report-the-american-people-the-developments-eastern-europe-and-the-middle-east>.

¹⁹ Dwight D. Eisenhower, „Address in Convention Hall, Philadelphia, Pennsylvania”, 1956. november 1. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-convention-hall-philadelphia-pennsylvania>.

Ez az értelmezés máshol is megjelent. A Nemzetbiztonsági Tanács november 19-én elfogadott dokumentuma már címében is együtt kezelte a két országot: „Interim U.S. Policy on Developments in Poland and Hungary”. Az amerikai politika célját a kelet-európai államok „végső, teljes nemzeti függetlenségéhez és szabadságához” vezető folyamat támogatásában jelölte meg. Lengyelország korlátozott, tárgyalásos önállósodását és a szovjet beavatkozás nyomán forradalommal szélesedő magyar reformmozgalmat eltérő útnak, de ugyanazon önrendelkezési törekvés részének tekintette.²⁰

A magyar forradalom leverése után Eisenhowernek azt is tisztáznia kellett, mit jelent az amerikai „felszabadítási politika” (liberation policy). November 14-i sajtótájékoztatóján elutasította, hogy az Egyesült Államok fegyveres felkelésre biztatta volna a katonailag védtelen népeket. A politika lényegét „minden nép azon jogában” jelölte meg, hogy „szabadon, saját maga által választott kormány alatt éljen”.²¹ A szabadság és az önrendelkezés támogatása nem jelentett katonai beavatkozást, de azt igen, hogy Washington nem tekintette legitimnek a térség tartós szovjet alávetettségét.

A magyar–lengyel párhuzam az amerikai nyilvánosságban is megjelent. A Time 1957. január 7-i, a magyar szabadságharcost az év emberévé választó írása a magyar forradalmárokat a lengyel társaikkal vetette össze. A lengyel utat a kommunista rendszer intézményein belül végbemenő, részben ellenőrzött eltávolodásként, a magyart ugyanennek a szabadságvágynak spontán és fegyveres megnyilvánulásaként ábrázolta.²²

Az 1956-os és az 1989-es amerikai értelmezés között így világos fogalmi rokonság rajzolódik ki. Eisenhower a szabadság és az önrendelkezés nyelvén kapcsolta össze a két eseménysort; Bush három évtizeddel később ugyanezeket az elveket az alkotmányosság, a szabad választások és a demokratikus intézmények fogalmaiban fogalmazta meg. A SEED Act

²⁰ National Security Council, „Interim U.S. Policy on Developments in Poland and Hungary”, NSC 5616/2, 1956. november 19. Foreign Relations of the United States, 1955–1957, Eastern Europe, XXV. kötet, 196. dokumentum. U.S. Department of State, Office of the Historian, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v25/d196>.

²¹ Dwight D. Eisenhower, „The President’s News Conference”, 1956. november 14. The American Presidency Project, hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/the-presidents-news-conference-318>.

²² „Hungary: Freedom’s Choice”, Time, 1957. január 7. Hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://time.com/archive/6611223/hungary-freedom-choice/>.

ennek a korábban is megjelenő politikai felfogásnak későbbi intézményi megnyilvánulásaként is értelmezhető.

IV. 1848–1849: az alkotmányos szabadság magyar ügye az Egyesült Államokban

Az 1956-os magyar forradalom résztvevői tudatosan kapcsolódtak 1848–1849 emlékezetéhez: elszavalták Petőfi Nemzeti dalát, Bem József szobrához vonultak, követeléseik között pedig szerepelt március 15. nemzeti ünnéppé, október 6. nemzeti gyásznappá nyilvánítása és a Kossuth-címer visszaállítása. Az 1956-os forradalom politikai céljaiban és jelképeiben egyaránt az 1848–1849-es hagyomány folytatójaként határozta meg magát.

Ahogy ekkor a magyarok számára megelevenedett 1848–1849 emlékezete, úgy az amerikai figyelemben is az egy évszázaddal korábban kialakult kapcsolat jelent meg újra. Az amerikai kormányzat és közvélemény már az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején, illetve annak utóélete során kitüntetett érdeklődést tanúsított a magyar függetlenség ügye iránt. E figyelem középpontjában a felelős és képviseleti kormányzat, a nemzeti függetlenség és a nép azon joga állt, hogy maga alakíthassa ki politikai intézményeit.

Az amerikai diplomácia figyelme 1848 őszén fordult Magyarország felé. William H. Stiles bécsi ügyvivő Kossuth Lajos és Pulszky Ferenc környezetéből érkező megkeresések alapján közvetített az osztrák hatóságoknál a hadműveletek felfüggesztése érdekében, ezt a tevékenységét pedig később Washington is jóváhagyta.²³

A magyar függetlenség 1849. áprilisi kimondása után a figyelem diplomáciai aktivitássá alakult. John M. Clayton külügyminiszter június 18-án A. Dudley Mannt különleges és bizalmas ügynökként Európába küldte, hogy megbízható információkat szerezzen Magyarország helyzetéről és a szabadságharc várható kimeneteléről. Az utasítás szerint az elnök Magyarország függetlenségének mielőbbi elismerésére és kereskedelmi kapcsolatok

²³ Daniel Webster, „The Secretary of State to Mr. Hülsemann”, 1850. december 21. 31st Congress, 2nd Session, Senate Executive Document No. 9, GovInfo, hozzáférés: 2026. augusztus 2., https://www.govinfo.gov/content/pkg/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000/pdf/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000.pdf.

kialakítására tekintettel kívánt tájékozódni. A függetlenség elismerését ahhoz kötötték, hogy az új kormány szilárdnak és tartósnak bizonyuljon, és képes legyen fenntartani kinyilvánított függetlenségét.²⁴

Az Egyesült Államok végül nem ismerte el a független Magyarországot, de a lehetőséget komolyan mérlegelte és diplomáciailag előkészítette. Mann Bécsnél tovább már nem jutott, mire az orosz és az osztrák katonai túlerő véget vetett a szabadságharcnak. Az amerikai aktivitás azonban így is hivatalos osztrák tiltakozást váltott ki.

Clayton utódja, Daniel Webster külügyminiszter 1850 decemberében adott válasza az amerikai magyarpolitika egyik legfontosabb korabeli dokumentumává vált. Webster nemcsak a Mann-küldetés jogszerűségét védte meg, hanem azt is kifejtette, miért váltott ki különleges rokonszenvet a magyar ügy. Az európai események annál inkább számíthattak az amerikai nép támogatására, minél világosabban kapcsolódtak „a felelős és népi kormányzat azon nagy eszméihez, amelyeken maguk az amerikai alkotmányok is alapulnak”. Az Egyesült Államok nem avatkozott be katonailag, de nem maradhatott közömbös „a sajátjához hasonló intézményekért küzdő nemzetek sorsa” iránt.²⁵

Webster az amerikai forradalom és a magyar szabadságharc között is közvetlen párhuzamot vont. Az osztrák kormány kifogásolta, hogy az amerikai utasítások kitüntető jelzővel illették Kossuthot. Webster erre emlékeztetett: a brit kormány George Washington lázadóvezérnek tekintette, Európában azonban már akkor hősként tisztelték. Az Egyesült Államok ugyanígy nem volt köteles megtagadni Kossuthtól azt az elismerést,

²⁴ Daniel Webster, „The Secretary of State to Mr. Hülsemann”, 1850. december 21. Az A. Dudley Mann számára adott utasítás szerint az elnök Magyarország helyzetéről „with a view to an early recognition of her independence and the formation of commercial relations with her” kívánt tájékozódni. 31st Congress, 2nd Session, Senate Executive Document No. 9, GovInfo, hozzáférés: 2026. augusztus 2., https://www.govinfo.gov/content/pkg/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000/pdf/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000.pdf. Lásd még U.S. Department of State, Office of the Historian, „The United States and Hungarian Independence, 1849”, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://history.state.gov/countries/hungary/summary/1000>.

²⁵ Daniel Webster, „The Secretary of State to Mr. Hülsemann”, 1850. december 21. 31st Congress, 2nd Session, Senate Executive Document No. 9, GovInfo, hozzáférés: 2026. augusztus 2., https://www.govinfo.gov/content/pkg/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000/pdf/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000.pdf.

amelyre a világ nagy része méltónak tartotta pusztán azért, mert uralkodója lázadónak minősítette.²⁶

A szabadságharc leverése után az Egyesült Államok közreműködött Kossuth és az Oszmán Birodalomba menekült társai szabad mozgásának biztosításában. A Kongresszus felhatalmazása és az elnök utasítása alapján a Mississippi hadihajó vette fedélzetére a magyar emigráció vezetőjét. Kossuth 1851. december 5-én érkezett New Yorkba, majd több mint fél éven át járta az országot. Városok, állami törvényhozások, társadalmi szervezetek és tömegek ünnepelték benne a magyar szabadság és önrendelkezés képviselőjét.²⁷

Kossuth hivatalos fogadtatása vitát váltott ki a Kongresszusban. Egyes politikusok attól tartottak, hogy ünneplése a hagyományos be nem avatkozási politika feladását jelenti. A többség azonban úgy ítélte meg, hogy a magyar szabadság ügye megérdemli az amerikai nemzet nyilvános elismerését. Charles Sumner, Massachusetts szenátora az indítvány támogatására elmondott beszédében Kossuthot „a magyarországi liberális ügy korai, állhatatos és megvesztegethetetlen bajnokának” nevezte, és a nép rang- és születési különbség nélküli képviseletét, valamint a törvény előtti egyenlőséget emelte ki annak politikai programjából.²⁸ A magyar szabadságharc vezetőjét 1852. január 7-én a Képviselőház hivatalosan is fogadta. A francia Lafayette márki után ő volt a második külföldi személy, aki az alsóház üléstermében szólalhatott fel. Megköszönte, hogy az amerikai törvényhozás olyan „üldözött száműzöttet” részesített a legmagasabb tiszteletben, aki nem dicsősége vagy sikere miatt vált ismertté, hanem azért, mert „igaz ügyért” küzdött.²⁹

²⁶ Daniel Webster, „The Secretary of State to Mr. Hülsemann”, 1850. december 21. GovInfo, hozzáférés: 2026. augusztus 2., https://www.govinfo.gov/content/pkg/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000/pdf/SERIALSET-00589_00_00-003-0009-0000.pdf.

²⁷ U.S. Department of State, Office of the Historian, „Hungary”. Hozzáférés: 2026. augusztus 3., <https://history.state.gov/countries/hungary/summary/1000>. Lásd még Charles Sumner, „Welcome to Kossuth”, 1851. december 10., Project Gutenberg, hozzáférés: 2026. augusztus 6., <https://www.gutenberg.org/files/45637/45637-h/45637-h.htm>.

²⁸ Charles Sumner, „Welcome to Kossuth”, az Egyesült Államok Szenátusa, 1851. december 10. Project Gutenberg, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.gutenberg.org/files/45637/45637-h/45637-h.htm>.

²⁹ History, Art & Archives, U.S. House of Representatives, „A House Reception for Lajos Kossuth of Hungary”, 1852. január 7. hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://history.house.gov/HistoricalHighlight/Detail/36507227929>.

Az amerikai politikai elit számára ez az igaz ügy a magyar nemzeti önrendelkezést jelentette. Webster a Kossuth tiszteletére rendezett washingtoni kongresszusi vacsorán három pontban foglalta össze saját törekvését: „Magyar függetlenség; Magyarország rendelkezése saját sorsa felett; és Magyarország mint önálló nemzet Európa nemzetei között.”³⁰

Az amerikai rokonszenv tehát nem öltött testet katonai beavatkozásban, és nem került sor a független magyar állam diplomáciai elismerésére sem. A Mann-küldetés, Webster fellépése, Kossuth körútja és kongresszusi fogadtatása mégis azt mutatja, hogy Magyarország szabadsága és önrendelkezése már a XIX. század közepén kitüntetett helyet foglalt el az amerikai politikai gondolkodásban. Eisenhower 1956-os, majd Bush 1989-es szóhasználata tehát egy már korábban kialakult fogalmi hagyományba illeszkedett.

V. 1830–1831: az alkotmányos szabadság lengyel ügye az Egyesült Államokban

Az amerikai politikai gondolkodásban az 1830–1831-es lengyel felkelés hasonló helyet foglalt el, mint két évtizeddel később az 1848–1849-es magyar szabadságharc. Mindkét esetben egy olyan közép-európai nemzet küzdelme került az amerikai figyelem középpontjába, amely alkotmányos jogait és nemzeti önrendelkezését próbálta megvédeni egy olyan hatalommal szemben, amely megpróbálta visszavonni tőle azokat.

Az 1830. november 29-én kirobbant lengyel felkelés az 1815-ben létrehozott Lengyel Királyság alkotmányos rendjének válságából nőtt ki. Az orosz cárral perszónálunióban álló királyság saját alkotmánnyal, országgyűléssel, közigazgatással és hadsereggel rendelkezett, ezeket azonban az uralkodó és helytartói egyre szigorúbban korlátozták. A szejm 1831. január 25-i trónfosztó döntése a konfliktust nyílt függetlenségi és önrendelkezési küzdelemmé alakította.

A lengyel események híre gyorsan elérte az Egyesült Államokat. Az amerikai lapok részletesen közölték az európai tudósításokat, a felkelőket bátor hazafiakként, küzdelmüket pedig a politikai szabadság és a nemzeti függetlenség ügyeként mutatták be.

³⁰ Daniel Webster beszéde a Kossuth tiszteletére rendezett washingtoni kongresszusi vacsorán, 1852. január 15. In: Lajos Kossuth, *Select Speeches of Kossuth*, Project Gutenberg, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.gutenberg.org/cache/epub/10691/pg10691-images.html>.

A lengyel ellenállás az amerikai forradalomhoz hasonló, erkölcsileg igazolható szabadságküzdelemként jelent meg, azzal együtt is, hogy katonai sikerének esélyeit csekélynek látták.³¹

A lengyel ügy a politikai elit figyelmét is felkeltette. James Buchanan pennsylvaniai képviselő 1831 februárjában az európai eseményeket az alkotmányos szabadság és az önkényuralom küzdelmeként értelmezte, és reményét fejezte ki, hogy Európa népei addig nem teszik le a fegyvert, amíg szabadságukat alkotmányos charták nem biztosítják.³²

John Randolph, az Egyesült Államok oroszországi követe Londonból azt írta Andrew Jackson elnöknek, hogy „a bátor lengyelek a vitézség olyan csodáit hajtják végre, amelyeknek szégyenpírt kellene csalniuk Európa arcára”.³³ A lengyelek hősiességét az amerikai nyilvánosság gyakran az európai hatalmak tétlenségével állította szembe. Az amerikai rokonszenv társadalmi mozgalmakban is testet öltött. Az Egyesült Államokban és az Európában élő amerikaiak körében lengyelbarát bizottságok alakultak, pénzt gyűjtöttek és politikai támogatást igyekeztek szervezni. Párizsban James Fenimore Cooper vezette az Amerikai–Lengyel Bizottságot, amelynek munkájában Lafayette márki is részt vett. A bizottság a lengyel ügyet az amerikai nemzeti hagyomány alapjául szolgáló elvek folytatásaként fogta fel.³⁴

A támogatók Tadeusz Kościuszko és Kazimierz Pułaski emlékére is hivatkozhattak. Az amerikai függetlenségi háború két lengyel hőse révén Lengyelország már jóval 1830 előtt jelen volt az Egyesült Államok történeti emlékezetében. A lengyelek támogatását ezért

³¹ Joseph W. Wiczerzak, „The Polish Insurrection of 1830–1831 in the American Press”, *Polish American Studies*, 18. évf., 1. sz., 1961, 3–20. JSTOR, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.jstor.org/stable/25776341>.

³² James Buchanan, „Remarks on a Motion to Strike from the General Appropriation Bill the Appropriation for the Salary of the Minister to Russia”, 1831. február 8. In: John Bassett Moore szerk., *The Works of James Buchanan*, II. kötet, 1830–1836, Philadelphia–London, J. B. Lippincott, 1908, 163–165. Internet Archive, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://archive.org/details/worksofjamesbuch02buch>.

³³ John Randolph levele Andrew Jacksonhoz, London, 1831. Idézi Blake McGready, „James Buchanan’s 1832 Mission to the Tsar”, *Age of Revolutions*, 2023. március 6., hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://ageofrevolutions.com/2023/03/06/james-buchanans-1832-mission-to-the-tsar-the-plight-of-poland-and-the-limits-of-americas-revolutionary-legacy-in-jacksonian-foreign-policy/>.

³⁴ Ethel R. Lenz, „James Fenimore Cooper’s Polish Cause”. James Fenimore Cooper Society, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://jfcopersociety.org/content/04-crit/articles/suny/2017suny-lenz.htm>. Lásd még Cornell University Library, „Freedom Everywhere! – Poland, 1831–33”, hozzáférés: 2026. augusztus 6., <https://exhibits.library.cornell.edu/lafayette/feature/freedom-everywhere>.

sokan nem egy távoli nép iránti alkalmi együttérzésként, hanem történeti tartozásként értelmezték: lengyel katonák korábban az amerikai önrendelkezésért harcoltak, az amerikai nemzetnek pedig legalább erkölcsi támogatást kellett nyújtania Lengyelország hasonló küzdelméhez.

A társadalmi támogatottság mértékét jól érzékelteti, hogy a pályája elején járó Edgar Allan Poe egy amerikai ezredestől kért segítséget ahhoz, hogy Lafayette közvetítésével beléphessen a lengyel hadseregbe. Terve nem valósult meg, levele mégis jól mutatja, milyen erős érzelmi hatást gyakorolt a felkelés az amerikai közvéleményre.³⁵

A széles körű rokonszenv ellenére az amerikai kormányzat nem ismerte el a felkelő lengyel kormányt, és közvetlen politikai vagy katonai segítséget sem nyújtott. Andrew Jackson adminisztrációja ragaszkodott a be nem avatkozáshoz, ráadásul ezzel párhuzamosan fontos kereskedelmi megállapodásra törekedett Oroszországgal.³⁶ A felkelés leverése azonban nem csökkentette az amerikai érdeklődést. A sajtó beszámolt a megtorlásokról, a lengyel intézmények felszámolásáról és a politikai emigráció sorsáról. Az Egyesült Államokba érkező lengyel menekülteket olyan hős szabadságharcosokként fogadták, akik hazájukban ugyanazokért az elvekért küzdöttek, amelyeket az amerikai köztársaság saját létalapjának tekintett.³⁷

VI. A kezdetek: lengyel és magyar részvétel az amerikai függetlenségi háborúban

A lengyel és a magyar szabadságküzdelmek iránti amerikai érdeklődés jelentős részben az Egyesült Államok saját eredettörténetéből is fakadt. A fiatal állam politikai önazonossága a birodalmi uralommal szemben kivívott függetlenségre, a nép önrendelkezésére és arra az elvre épült, hogy a politikai hatalom legitimitása a kormányzottak beleegyezéséből ered. A Függetlenségi Nyilatkozat szerint a népnek joga van megváltoztatni vagy eltörölni az

³⁵ Edgar Allan Poe levele Sylvanus Thayerhez, New York, 1831. március 10. Edgar Allan Poe Society of Baltimore, hozzáférés: 2026. augusztus 2., <https://www.eapoe.org/works/letters/p3103100.htm>.

³⁶ Blake McGready, „James Buchanan’s 1832 Mission to the Tsar, the Plight of Poland, and the Limits of America’s Revolutionary Legacy in Jacksonian Foreign Policy”, *Age of Revolutions*, 2023. március 6. Hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://ageofrevolutions.com/2023/03/06/james-buchanans-1832-mission-to-the-tsar-the-plight-of-poland-and-the-limits-of-americas-revolutionary-legacy-in-jacksonian-foreign-policy/>.

³⁷ Jerzy Jan Lerski, *A Polish Chapter in Jacksonian America: The United States and the Polish Exiles of 1831*, Madison, University of Wisconsin Press, 1958. Google Books, hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://books.google.com/books?id=DACiAAAAMAAJ>.

alapvető jogok biztosítására alkalmatlanná váló kormányzatot, és helyette új kormányzatot létrehozni.³⁸

Az amerikai függetlenség így nem csupán sikeres elszakadási folyamat, hanem az Egyesült Államok politikai gondolkodásának meghatározó értelmezési kerete lett. Az amerikai közvélemény más nemzetek szabadságküzdelseiben is könnyen felismerte saját történeti tapasztalatának párhuzamát. Ez nem jelentett automatikus politikai támogatást, de a szabadság és az önrendelkezés olyan mércét adott, amelyhez más népek törekvéseit is viszonyítani lehetett.

A lengyel és a magyar ügyet ráadásul nemcsak az elvek hasonlósága kapcsolta az amerikai eredettörténethez. Tadeusz Kościuszko és Kazimierz Pułaski lengyel, Kovács Mihály pedig magyar tisztként vett részt az amerikai gyarmatok szabadságáért és önrendelkezéséért folytatott háborúban.

Kościuszko 1776-ban érkezett Amerikába, ahol a Kontinentális Kongresszus mérnökkari ezredessé nevezte ki. A saratogai hadjáratban kialakított védelmi rendszerével hozzájárult az amerikai háború egyik döntő győzelméhez, később pedig West Point erődtételeinek kiépítését irányította. Hazatérése után az 1791. május 3-i lengyel alkotmány védelmében, majd az 1794-es felkelés vezetőjeként lépett fel Lengyelország függetlenségéért. Személyében már a korai köztársaság idején összekapcsolódott az amerikai és a lengyel szabadságküzdelem.³⁹

Pułaski szintén saját hazájának szabadságáért folytatott harcból érkezett Amerikába. A lengyel–litván állam orosz befolyásával szemben fellépő bari konföderáció egyik katonai vezetője volt, majd a felkelés veresége után száműzetésbe kényszerült. A brandywine-i csatában tanúsított helytállása után a Kongresszus dandártábornokká nevezte ki, és a kontinentális lovasság vezetésével bízta meg.⁴⁰

³⁸ Második Kontinentális Kongresszus, „The Declaration of Independence”, 1776. július 4. National Archives (Nemzeti Levéltár), hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript>.

³⁹ National Park Service, „Thaddeus Kosciuszko”. Hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://www.nps.gov/thko/learn/historyculture/kosciuszkobio.htm>.

⁴⁰ National Park Service, „Casimir Pulaski”. Hozzáférés: 2026. augusztus 6., <https://www.nps.gov/people/casimir-pulaski.htm>.

Pułaski amerikai szerepe szorosan összekapcsolódott a magyar Kováts Mihály tevékenységével, a két katona barátságot is kötött. A karcagi születésű magyar huszártiszt több európai hadseregben szerzett tapasztalatot, mielőtt az amerikai függetlenség szolgálatába ajánlotta magát. 1777. január 13-án Bordeaux-ból latin nyelvű levelet írt Benjamin Franklinnek, amelyben magyarként mutatkozott be, ismertette katonai múltját, és felajánlotta szolgálatait a Kontinentális Kongresszusnak. A levelet a Fidelissimus ad mortem – „híven mindhalálig” – formulával zárta.⁴¹

Kováts saját elhatározásából csatlakozott az amerikai felkelőkhöz. Katonai képzettsége különösen értékes volt egy olyan hadsereg számára, amelynek lovassága még szervezés alatt állt. Pułaski felismerte tapasztalatának jelentőségét, maga mellé vette, és George Washington figyelmébe ajánlotta.

Együttműködésük legfontosabb eredménye a Pułaski-légió megszervezése lett. A Kontinentális Kongresszus 1778 márciusában engedélyezte a lovasságból és könnyűgyalogságból álló önálló alakulat felállítását. Pułaski lett a parancsnok, Kovátsot pedig április 18-án kinevezték ezredes-parancsnokká. A magyar tiszt feladata a lovasság megszervezése, kiképzése és az európai könnyűlovassági harcmodor amerikai alkalmazása volt. Közös teljesítményüket az Egyesült Államok hadseregének történeti emlékezete is együtt tartja számon:

„General Casimir Pulaski and Kovats are together known as the ‘Founding Fathers of the U.S. Cavalry.’”

Vagyis Kazimierz Pułaskit és Kováts Mihályt együtt említik „az Egyesült Államok lovasságának alapító atyáiként”, amennyiben közösen járultak hozzá egy szervezettebb, kiképzettebb és önálló feladatokra alkalmas lovassági egység létrehozásához.⁴² Kováts 1779. május 11-én Charleston védelmében esett el, mialatt az általa kiképzett lovasság élén

⁴¹ Michaël Kóváts de Fabriczy, levél Benjamin Franklinhez, Bordeaux, 1777. január 13. The Papers of Benjamin Franklin – Founders Online, National Archives, hozzáférés: 2026. augusztus 6., <https://founders.archives.gov/documents/Franklin/01-23-02-0100>.

⁴² U.S. Army Europe and Africa, „Michael Kováts de Fabriczy (1724–1779)”, Hozzáférés: 2026. augusztus 6., <https://www.europeafrica.army.mil/Who-We-Are/Mission-History/Heroes-of-Two-Nations/Army-250-Biography-view-page/Article/4124526/michael-kovts-de-fabriczy-1724-1779/>.

harcolt. Pułaski néhány hónappal később, Savannah ostrománál sebesült meg halálosan, és október 11-én meghalt. Egy lengyel tábornok és egy magyar ezredes ugyanabban az évben áldozta életét az amerikai függetlenségért.⁴³ Az, hogy esetenként mennyire egy egységben kezelte a magyarokat és a lengyeleket az amerikai gondolkodás és emlékezet, jól jelzi, hogy Kovátsot nagyon sokáig lengyelként tartották számon az Egyesült Államokban. A Society of the Cincinnati a Washington alatt szolgáló tizenkét lengyel származású tiszt egyikeként emlékezett meg róla, és csak 1955-ben ismerte el magyarnak.⁴⁴

A történeti kapcsolatban később megfordultak a szerepek. Az amerikai függetlenségi háborúban lengyel és magyar katonák segítették az amerikai nemzetet szabadságának és önrendelkezésének kivívásában; a XIX. századtól az amerikai közvélemény fordult rokonszenvvel a lengyel és a magyar szabadságküzdelmek felé. Ez a közös eredettörténet hozzájárult ahhoz a politikai érzékenységhez, amellyel az amerikai közvélemény és politikai gondolkodás később a két nemzet szabadságküzdelmei felé fordult.

VII. Az alkotmányos szabadság három hagyománya

Magyarország és Lengyelország együttes említése az előző fejezetekben bemutatott időszakokban nemcsak annak volt a következménye, hogy a lengyel és a magyar történelemben ugyanazon időszakban rendre hasonló szabadságküzdelmek bontakoztak ki. Az amerikai közvélemény számára e törekvések azért is voltak könnyen érthetőek, mert az amerikai, a lengyel és a magyar politikai hagyományban egyaránt fontos helyet foglalt el a hatalom korlátozása, a politikai képviselet és a közösség joga saját intézményeinek alakításához. Más történelmi körülmények között, eltérő társadalmi alapokon és különböző intézményi formák között alakultak ki, mégis voltak fontos közös elemeik: a szabadságot mindhárom hagyomány összekötötte az alkotmányos renddel és a politikai közösség önrendelkezésével.

⁴³ U.S. Army Europe and Africa, „Michael Kováts de Fabriczy (1724–1779)”; National Park Service, „Casimir Pulaski”. Hozzáférés: 2026. augusztus 6., <https://www.europeafrica.army.mil/Who-We-Are/Mission-History/Heroes-of-Two-Nations/Army-250-Biography-view-page/Article/4124526/michael-kovts-de-fabriczy-1724-1779/>; <https://www.nps.gov/people/casimir-pulaski.htm>.

⁴⁴ Kovács István, „A bari konföderáció óceánokon túl elesett hősei: Kazimierz Pułaski, Kováts Mihály, Benyovszky Móric”, *Hitel*, 34. évf., 9. sz., 2021. szeptember, 63–79., különösen 63. Hozzáférés: 2026. augusztus 4., https://www.hitelfolyoirat.hu/wp-content/uploads/2021/09/Hitel2021_9-beliv.pdf.

Az amerikai alkotmányos gondolkodás részben az angol történeti alkotmányosságból, a korlátozott kormányzat eszméjéből és a természetes jogok tanából nőtt ki. A függetlenségi háború azonban új jelentést adott ezeknek az elveknek. A Függetlenségi Nyilatkozat a kormányzat igazságos hatalmát „a kormányzottak beleegyezéséből” vezette le, és kimondta a nép jogát arra, hogy az alapvető jogokat megsértő kormányzatot megváltoztassa vagy eltörölje. Az 1787-es alkotmány ezt az elvet intézményesítette. A „Mi, az Egyesült Államok népe” formula magát a népet jelölte meg az alkotmányos hatalom forrásaként, miközben a hatalmi ágak megosztása és kölcsönös ellenőrzése a néptől eredő államhatalmat is korlátok közé szorította.⁴⁵ Az amerikai szabadságfogalom tehát egyszerre jelentette a politikai közösség önrendelkezését és az egyén védelmét az állammal szemben. A lengyel alkotmányos hagyomány egészen más történeti közegben alakult ki. A Lengyel–Litván Nemzetközösség nemesi köztársaságában a király hatalmát a választott monarchia, a szejm, a helyi gyűlések és a nemesség történeti jogai korlátozták. Ez a rendszer erős szabadságtudatot teremtett a rendi jellegen belül: a politikai jogok a nemességet illették meg. Egyes intézményei, mindenekelőtt a *liberum veto*, idővel már nem a szabadságot, hanem az állam működését veszélyeztették. Az 1791. május 3-i alkotmány éppen ezt az ellentmondást próbálta feloldani. Nem egyszerűen megszüntetni kívánta a régi lengyel szabadsághagyományt, hanem működőképesebb állami rendbe átmenteni annak értékeit. Kimondta, hogy minden hatalom a nép akaratából ered, és a közhatalmat törvényhozó, végrehajtó és bírói ágra osztotta. Eltörölte a *liberum vetót*, megerősítette a központi kormányzatot, a képviselőket pedig már nem saját választókerületük utasításait követő küldöttekként, hanem az egész nemzet képviselőiként határozta meg.⁴⁶

Az alkotmány nem hozott létre modern értelemben vett demokráciát, de kísérletet tett arra, hogy a történeti szabadságjogokat, a képviseletet és a hatalom korlátozását egy korszerűbb államszervezetben egyesítse. Lengyelország felosztása után ezért a május 3-i

⁴⁵ Petrétei József, „Az alkotmányozó hatalom és az alkotmányosság”, in Gárdos-Orosz Fruzsina – Sente Zoltán szerk., Alkotmányozás és alkotmányjogi változások Európában és Magyarországon, Budapest, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 2014, 49–50.

⁴⁶ Anna Grześkowiak-Krawicz, *Konstytucja 3 maja 1791. Na podstawie tekstu Ustawy Rządowej z Archiwum Sejmu Czteroletniego*, Varsó, Muzeum Łazienki Królewskie–Archiwum Głównie Akt Dawnych, 2018, 18–19. Lásd még ugyanott az *Ustawa Rządowa V–VI.* cikkét, 66–69. Hozzáférés: 2026. augusztus 4., https://agad.gov.pl/wp-content/uploads/2018/12/Konstytucja-3-maja_PL-v4.pdf

alkotmány már nemcsak egy rövid életű reform emléke volt, hanem az elvesztett államiság és a nemzeti önrendelkezés jelképe is.

A magyar alkotmányos hagyomány szintén hosszú történeti fejlődés eredménye volt. Nem egyetlen írott alaptörvényre épült, hanem törvényekből, szokásjogban gyökeret vert szabályokból állt össze. Az 1222-es Aranybulla elsősorban a királyi szerviensek és más kiváltságos csoportok jogait rögzítette, jelentősége azonban abban állt, hogy az uralkodói hatalmat nem tekintette korlátlanak, és az oklevélben foglalt rendelkezések megsértése esetére ellenállási záradékot tartalmazott. A későbbi magyar közjogi gondolkodásban – amelyet Werbőczy István Tripartituma is összefoglalt – tartósan jelen maradt az a felfogás, hogy törvények csak az uralkodó és az ország politikai közösségének egyetértésével születhetnek.

Az 1848. évi áprilisi törvények ezt a történeti alkotmányt alakították át polgári és képviselői rendszerré. A rendi országgyűlés által elfogadott és V. Ferdinánd által szentesített harmincegy törvénycikk parlamentnek felelős magyar kormányt, évente összeülő országgyűlést és választott népképviselőt hozott létre. Felszámolta a jobbágys rendszert és a nemesi adómentességet, bevezette a közteherviselést, és biztosította a sajtószabadságot. A magyar átalakulás egyszerre volt gyökeres és jogfolytonos: a fennálló alkotmányos eljárás keretében számolta fel a rendi állam alapjait, és teremtette meg a felelős kormányzáson alapuló alkotmányos monarchiát.

A három hagyomány közös vonása, hogy mindháromban kialakult a hatalom korlátozásának, a politikai képviseletnek és a jogok fokozatos kiterjesztésének gondolata. Ez önmagában is segít megérteni, miért tudta az amerikai közvélemény a lengyel és a magyar szabadságküzdelmeket saját történeti tapasztalatához kapcsolni. A magyar és a lengyel ügy azonban nem csupán külön-külön váltak érthetővé az amerikai politikai gondolkodás számára, hanem visszatérően egymás mellett, ugyanazon szabadság- és önrendelkezési törekvés két megnyilvánulásaként jelentek meg. Amikor az Egyesült Államokban a két nemzet alkotmányos jogairól, képviseleti kormányzatáról és önrendelkezéséről beszéltek, nem egyszerűen amerikai intézményeket vetítettek rá idegen történelmi helyzetekre. Két olyan politikai hagyományt ismertek fel bennük, amelyek más

körülmények között, de hasonló kérdésekre keresték a választ: honnan ered a kormányzat hatalma, milyen jogok illetik meg a politikai közösséget, és miként lehet megakadályozni az önkényes hatalomgyakorlást. Ez a fogalmi közelség is hozzájárult ahhoz, hogy Magyarország és Lengyelország ügye az amerikai politikai gondolkodásban újra és újra összekapcsolódjon.

A SEED Actben ezek a régi kérdések a XX. század végének politikai nyelvén jelentek meg. A szabadság ekkor politikai demokráciát, szabad választásokat és független intézményeket jelentett; az önrendelkezés a nép által legitimált kormányzatot; a gazdasági szabadság pedig magántulajdont, vállalkozást és gazdasági pluralizmust. Az Egyesült Államok a törvényben Magyarország és Lengyelország 1989-es átalakulását olyan törekvésként értelmezte, amely saját szabadság- és alkotmányfelfogásával is összhangban állt.

VIII. Következtetések

A SEED Act magyar–lengyel szerkezete közvetlenül az 1989-es politikai helyzetből következett. Magyarország és Lengyelország járt az élen a kommunista rendszer békés lebontásában és a demokratikus átmenet előkészítésében. Bush varsói és budapesti látogatása, majd a két ország ügyének a párizsi gazdasági csúcstalálkozó szintjére emelése politikailag is előkészítette a közös amerikai megközelítést.

E párosítás azonban közel sem kizárólag 1989 sajátos körülményeinek eredménye volt. Az amerikai politikai gondolkodás különböző korszakokban ugyanazon fogalmi keretben értelmezte a két nemzet fellépését. Egy rendre visszatérő értelmezési hagyomány bontakozik ki, amely a magyar és a lengyel nemzeti törekvésekben az amerikai politikai önazonosság alapértékeit ismerte fel.

E hagyomány középpontjában a szabadság és az önrendelkezés állt. A XVIII. és XIX. században elsősorban a birodalmi uralomtól való függetlenséget, a történeti és alkotmányos jogok védelmét, valamint a saját politikai intézményekhez való jogot jelentették. 1956-ban a szovjet uralomtól való megszabadulás és a szabadon választott kormány követelésében jelentek meg. 1989-ben a képviseleti demokrácia, a politikai pluralizmus, a jogállamiság és a piacgazdaság intézményi programjává alakultak.

A SEED Act jelentősége abban áll, hogy jogi és intézményi formába öntötte azt, ami korábban elsősorban politikai rokonszenvként, erkölcsi támogatásként vagy történeti párhuzamként jelent meg. Az Egyesült Államok 1989-ben már nem csupán elismerte Magyarország és Lengyelország szabadság- és önrendelkezési törekvéseinek jogosságát, hanem konkrét eszközöket rendelt demokratikus és gazdasági átalakulásuk sikeréhez.

A magyar és a lengyel szabadság és önrendelkezés ügye az Egyesült Államok történetének korai időszakától kezdve visszatérően az amerikai politikai hagyomány fogalmaival vált értelmezhetővé. E szemlélet tágabb regionális formában a későbbi amerikai stratégiai gondolkodásban is felismerhető. A 2025-ben közzétett amerikai Nemzetbiztonsági Stratégia az Egyesült Államok európai prioritásai között említi Közép-, Kelet- és Dél-Európa „életerős nemzeteinek” megerősítését a kereskedelmi kapcsolatok⁴⁷, a fegyvereladások, a politikai együttműködés, valamint a kulturális és oktatási csereprogramok elmélyítésével. A megfogalmazás már nem emeli ki külön Magyarországot és Lengyelországot, de jelzi, hogy a közép-európai államok továbbra is helyet kapnak az Egyesült Államok európai stratégiai gondolkodásában.

⁴⁷ The White House, *National Security Strategy of the United States of America*, 2025. november, 27. Hozzáférés: 2026. augusztus 4., <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2025/12/2025-National-Security-Strategy.pdf>.